

Masterplan

**Groen-Blauw Stadshart
Alphen aan den Rijn**

**Samen werken aan een klimaatbestendig Stadshart,
gezonde inwoners en een vitale economie**

INLEIDING

Groen–blauwe waardes laten de stad floreren

De aarde warmt op, waardoor het klimaat verandert. Ook nemen de biodiversiteit en de bodem-, lucht- en waterkwaliteit af als gevolg van de inrichting van onze economie en samenleving. Daarnaast zien we – mede veroorzaakt door een ongezonde leefstijl – een sterke stijging van het aantal mensen met één of meer chronische ziekten.

Onderzoekers waarschuwen voor brandende zomers in Oost-Nederland: Steden worden sauna's

Onze zomers gaan branden. Steden worden sauna's, met hittestress als gevolg. Omdat Oost-Nederland geen verkoelende kustlijn heeft, stijgen de temperaturen hier mogelijk nog meer. De Hogeschool van Amsterdam (HvA) roept, na onderzoeken in onder meer Apeldoorn en Deventer, op tot aanpak. Steden: verkoel je stad, voor het een oven wordt.

AD, 2 juni 2020

Steeds meer mensen leven in steden en juist in steden ervaren mensen de nadelen van de druk op hun leefomgeving, bijvoorbeeld in de vorm van wateroverlast, hittestress of luchtvervuiling. Daarom is het van groot belang om tijdig maatregelen te nemen om de stad leefbaar te houden, nu en voor toekomstige generaties.

De natuur biedt grote voordelen voor onze omgeving en voor onze kwaliteit van leven, uitgedrukt in de zogenoemde groen–blauwe waardes. Denk bijvoorbeeld aan zonne–energie, waaruit we gratis en onbeperkt kunnen putten. Als we leren om die groen–blauwe waardes optimaal te benutten, dan versterken we op natuurlijke wijze de leefbaarheid van de stad, de gezondheid van haar inwoners en de kracht van de lokale economie.

Groen–blauwe waardes zijn dus ons natuurlijke kapitaal. We willen daar als een goede rentmeester mee omgaan, zodat we daar nu en later de vruchten van plukken in de vorm van een omgeving waarin je gezond en prettig kunt wonen, werken, winkelen, recreëren en ontmoeten. Dan floreert de stad, de lokale economie, de ondernemers en de inwoners; letterlijk en figuurlijk.

Deze visie ligt ten grondslag aan de Visie Stadshart Alphen aan den Rijn. We zien het Stadshart als een unieke plek om ervaring op te doen met de vele voordelen die groen–blauwe waardes de stad kunnen bieden. Die voortrekkersrol past bij een groene stad met lef, die bovendien met Greenport Boskoop een belangrijk expertisecentrum in huis heeft. Samen werken aan een leefbaar Stadshart versterkt de verbinding tussen Alphen aan den Rijn en Boskoop.

AANLEIDING

Waarom is het belangrijk om de steden te vergroenen?

In zo'n 35% van de Nederlandse stedelijke gebieden treedt gedurende minstens zeven dagen per jaar hittestress op. Met de toenemende verdichting van de stad en de verdere opwarming van de aarde zullen die perioden alleen maar toenemen.

Groene gebieden worden minder warm dan de versteende gebieden in de stad. De koelende werking op de omgeving beperkt de opwarming van de stad. Dit is een voorbeeld van een groen-blauwe waarde die de natuur te bieden heeft: verkoeling.

De natuur heeft ook economische functies, denk aan het besparen van geld door de aanleg van een groen dak dat isoleert, en de hogere waarde van onroerend goed in een groene omgeving. De aanwezigheid van natuur heeft bovendien sociale functies. Zo zorgt groen in een wijk voor meer veiligheid en nodigt het uit tot bewegen. Groen geniet dan ook grote waardering.

Het vergroenen van steden zal een enorme vlucht nemen; dat biedt grote kansen voor gemeente Alphen aan den Rijn en de Greenport Boskoop.

"De wereld staat voor een grote opgave. In 2030 leven er 8,5 miljard mensen op de aarde. De komende twaalf jaar komen er een miljard mensen bij. De urbanisatie zet onverminderd door. Wereldwijd zullen honderden (mega)cities de komende jaren lokaal en duurzaam voedsel en siergewassen willen produceren, rekening houdend met klimaatopgaven, het voorkomen van verspilling van grondstoffen en het behoud van biodiversiteit. In 2030 zal 60 procent van de wereldbevolking in steden en stedelijke agglomeraties wonen, in 2050 zelfs 70 procent. Al deze mensen hebben voor een gezonde levensstijl en een gevoel van welbehagen gezond voedsel nodig en een gezonde omgeving, zowel binnenshuis als daarbuiten. Vanwege de klimaatverandering is aanpassing aan hoosbuien en hittestress nodig, met vergroening als remedie om steden leefbaar te houden."

Uit "Feeding and Greening the Megacities", Nationale Tuinbouwagenda (Greenport Nederland, 2019)

LEZERS: GEMEENTEN MOETEN HET GOEDE VOORBEELD GEVEN

Groen is mooier dan tegels

Stemmers op De Stelling van de Dag vinden het een goed idee als tuinen groener zouden worden dan ze nu zijn. Voor- en achtertuinen worden namelijk steeds kleiner en in toenemende mate betegeld. „Zonder een beetje groen ziet het er erg doods uit.“

door Martine de Vries

STELLING VAN DE DAG
Tuinen groener maken

Reactie	Percentage
KEENS	81%
ONLENS	14%
WEEHIEV/GEENMENING	5%

4906 DEELNEMERS

het woonoppervlak van nieuwe woningen wordt dus steeds groter. Nu heeft iedereen zo vierkante meter woonruimte tot zijn beschikking, over vijf jaar is dat zestig vierkante meter. Dat vinden de meeste respondenten geen probleem. Een van hen: „Lang geleden leefden we met 5 in vijf op een klein flakje. Het is fijn om meer ruimte te hebben. Maar er moet meer gebouwd worden voor zorgvullers, met grote balkons. Dan kosten huizen met grote tuinen weer vrij voor de jonge gezinnen.“ Met meer groen in de tuin zou het koeler worden. Dat dat zo is, geeft een ruime meerderheid ruim twee derde wel. Een nog groter percentage denkt ook dat meer groen het klimaat in woonwijken zal doen verbeteren. Bijna allemaal vinden ze dat een „groene“ tuin er mooier uitziet dan een met alleen maar tegels.

Respondenten vinden vaak dat gemeenten niet nauwlijks groen wordt gepland. „Gemeenten moeten voor de afwatering groen en grindbalken introduceren.“ Een andere tip: „Maak bij iedere nieuwe woning verhoogde balkons waar men planten en struiken in kan zetten. Dan heb je niet meer te bakken om onkruid te trekken.“ In Amstelveen-West is een maatregel van kracht geworden die bewoners verplicht de helft van de tuin niet te betegelen. Dat vindt twee derde een goede maatregel. Toch is niet iedereen gecharmeerd van deze oplossing, die een van de respondenten behelst.

Koeler, beter voor dieren en afwatering

als een voorbeeld van „leuk opmaken“. Een andere stemmer, die in de buurt woont, vindt dat bewoners die geen tegels in de tuin

Breed draagvlak voor vergroening (artikel Telegraaf, februari 2020)

VOORDELEN

Wat zijn de voordelen van groen-blauw voor onze stad?

Het programma 'Groen-Blauw' vormt samen met het programma 'Historisch-sociaal' de pijlers van het uitvoeringsprogramma Vitaal Stadshart Alphen aan den Rijn. Met het programma Groen-Blauw gaan we het natuurlijk kapitaal, de groen-blauwe waarden, inzetten om te komen tot een klimaatbestendig Stadshart, gezonde inwoners en een vitale economie.

Klimaatbestendigheid & Biodiversiteit

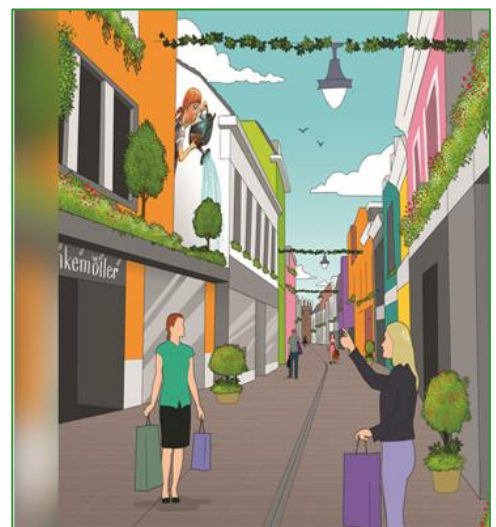
- Groen-blauw zorgt voor meer flora en fauna in de stad (natuur en biodiversiteit)
- Groene daken en wanden absorberen regenwater (minder overlast bij extreme waterval door vertraagd afvoeren)
- Groen-blauw geeft verkoeling (voorkomen extreme hitte/hitte-eiland)
- Groen neemt CO₂ op

Gezondheid & leefbaarheid

- Betere luchtkwaliteit: groen zuivert (o.a. opname fijnstof) en bevochtigt de lucht; in samenhang met emissieloze stadslogistiek en de transitie naar duurzame energie, worden belangrijke oorzaken van luchtvervuiling weggenomen
- Gezondere leefstijl: groen op scholen leert kinderen de natuur te waarderen, wat bijdraagt aan een gezonde leefstijl
- Groen werkt ontstressend en geluidswerend
- Groen nodigt uit tot bewegen en nadenken over gezond leven

Economische vitaliteit

- Toename winkelend publiek, meer bestedingen
- Meer bezoekers: een groen-blauw Stadshart als verbinding met de Greenport Boskoop en daarmee een derde toeristische trekpleister, naast Avifauna en Archeon
- Stadshart als etalage van Greenport Boskoop en als voorbeeld voor Nederland en Europa ('feeding and greening the cities')
- Stadshart als Fieldlab voor de Floriade in 2022
- Waardestijging onroerend goed

PARTICIPANTEN

Wie dragen bij aan het Programma Groen-Blauw?

Het programma Groen-Blauw bestaat uit een samenhangend geheel van initiatieven en projecten die ondersteund worden door:

- een *community*: ondernemers, inwoners en andere betrokkenen die elkaar fysiek en virtueel ontmoeten om samen te werken aan een gezond, klimaatbestendig en vitaal Stadshart;
- een *GroenFonds*, dat aantrekkelijke financieringen biedt voor groen-blauwe initiatieven en dat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen de mogelijkheid biedt mee te investeren in het versterken van de eigen leef/werkomgeving;
- een *faciliterende gemeente/overheid*, die aanspreekpunt is voor nieuwe initiatieven rondom 'groen-blauw' en mensen met elkaar verbindt, zodat nieuwe (publiek-)private samenwerkingen ontstaan; een overheid ook die experimenteerruimte biedt, als launching customer optreedt en stimuleert via o.a. (start)subsidies;
- een *werkgroep Groen-Blauw*, waarin vertegenwoordigers van bewoners, ondernemers en andere betrokkenen meedenken over hoe groen-blauwe waarden optimaal kunnen worden ingezet en die – samen met *NL Greenlabel* – duurzaamheidsmetingen uitvoert om de effecten van groen-blauwe diensten te meten;
- een *kernteam Stadshart* dat zorgt voor synergie en samenhang, zodat publieke en private middelen zo goed mogelijk worden ingezet en alle initiatieven gezamenlijk resulteren in een gezond, klimaatbestendig en vitaal Stadshart;
- een *pop-up store*: een inspirerende plek waar je ideeën kunt opdoen voor de inzet van groen-blauwe waarden in je eigen omgeving, en waar alle kennis hierover beschikbaar is;
- *Europese samenwerking en kennisuitwisseling* vanuit URBACT/Healthy Cities en Nature-Based Cities.

- *Met de ondertekening van het 'Schone Lucht Akkoord' op 13 januari 2020 heeft Alphen aan den Rijn verantwoordelijkheid genomen voor het werken aan een gezonde woon-, werk- en leefomgeving met maatregelen die de luchtkwaliteit aanzienlijk verbeteren. Het landelijk streven is een gezondheidswinst te bereiken van 50% in 2030 ten opzichte van 2016.*
- *Alphen aan den Rijn vormt samen met 8 andere Europese steden het URBACT consortium "Healthy Cities" en neemt daarmee deel aan het URBACT III programma voor netwerkversterking en kennisuitwisseling, zowel binnen Europa als op lokaal niveau. Het consortium richt zich op het gezonder maken van steden door gezondheid als uitgangspunt te nemen bij stedelijke ontwikkeling.*
- *Sinds december 2019 neemt Alphen aan den Rijn op uitnodiging ook deel aan het EU programma Nature-based Cities. Dit consortium bestaat uit 6 Europese steden, 6 gerenommeerde onderzoeksinstituten en 4 Universiteiten uit diverse Europese landen. Het doel is pilots op te starten om het effect van natuurlijke oplossingen (groene wanden, daken, corridors etc.) op de luchtkwaliteit in verschillende klimaatzones te meten en te onderbouwen. Hiervoor is Europees geld beschikbaar gesteld.*

THEMA'S

Wat gaan we doen?

De doelen van het programma Groen-Blauw' – gezonde inwoners, een klimaatbestendige stad en een vitale economie – worden bereikt met initiatieven en projecten rondom vijf thema's:

- A. Gezondheid
- B. Vergroening
- C. Waterbeheer
- D. Slimme & schone stadslogistiek
- E. Energietransitie

A. Gezondheid

Hoe zetten we groen en blauw in voor een gezonde leefstijl en schone lucht?

Kinderen krijgen op school gezonde voeding (10-uurtje, lunch), in een groene omgeving. Zij verzorgen er planten en telen kruiden, groentes en fruit. Op het schoolplein spelen ze in een natuurlijke omgeving, met veel groen en water. Kinderen leren zo spelenderwijs het belang van de natuur, gezonde voeding en beweging kennen en waarderen. Met een gezonde leefstijl voorkomen we gezondheidsproblemen in de toekomst en wordt minder aanspraak gemaakt op het gezondheidsbudget.

Gezondheidsproblemen worden ook veroorzaakt door luchtvervuiling. Daarom zetten we ook in op een verbetering van de luchtkwaliteit door de belangrijkste oorzaken van luchtvervuiling weg te nemen – met duurzame mobiliteit en een duurzame energievoorziening (zie D en E) – en door luchtzuiverende beplanting aan te brengen (zie B).

Kwekers en tuinders in de regio leveren planten, groente en fruit voor scholen en luchtzuiverend groen. Health Tracks in het Stadshart brengen jong en oud in beweging. En ondernemers zetten zich in voor korte voedselketens met gezond, lokaal geproduceerd voedsel, er komen bijenkassen, en groenafval krijgt een tweede leven.

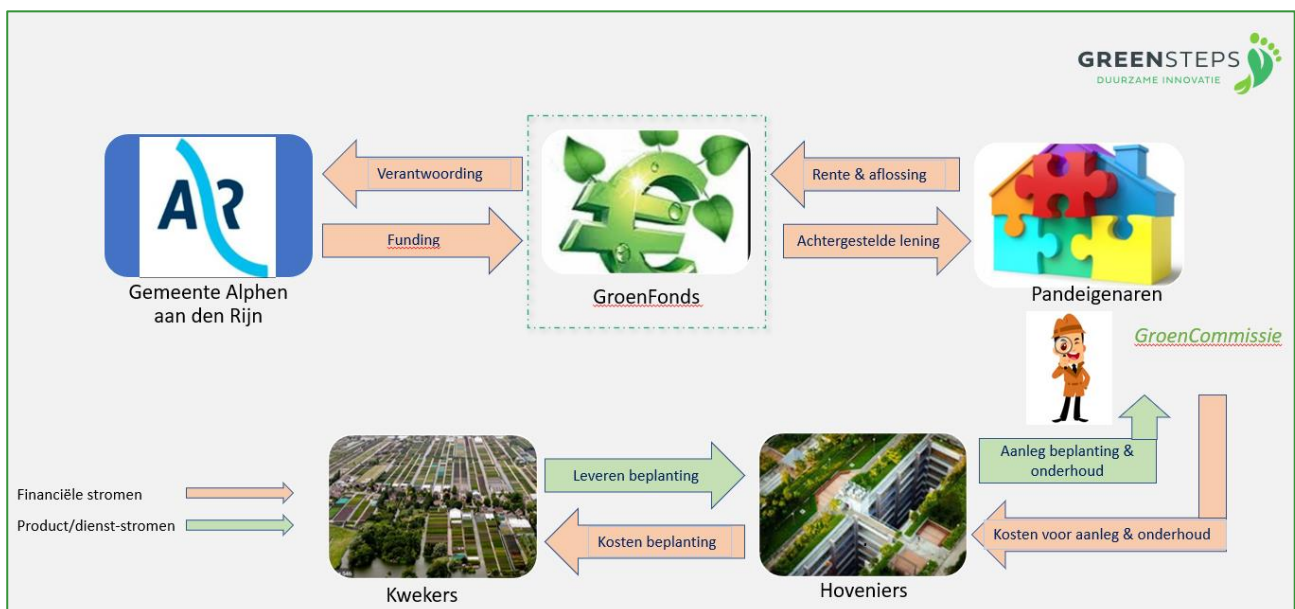

B. Vergroening

Hoe vergroenen we de stad, zodat zowel de aantrekkingskracht van de stad als de biodiversiteit toeneemt?

Het Stadshart wordt vergroend met gevel- en stadstuinen, plantsoenen en bloemrijke wegkanten. Zo wordt het Stadshart aantrekkelijker om te winkelen, ontmoeten, recreëren, wonen en werken. Met groen wordt hevige regenval opgevangen en de lucht gezuiverd. Om het groen mooi te houden, zorgen we dat voldoende water beschikbaar is (zie C).

Aanleg en onderhoud worden opgezet in samenwerking met partijen uit Greenport Boskoop. Met die groenexpertise wordt beplanting aangelegd die past bij de stedelijke omstandigheden, goed te onderhouden is en bijdraagt aan biodiversiteit. Met langjarige onderhoudscontracten zorgen (regionale) groenpartijen dat het groen mooi blijft ('green-as-a-service'). Er wordt een GroenFonds opgericht dat pandeigenaren aantrekkelijke financieringen biedt voor de vergroening van hun pand.

Figuur 1: Green-as-a-service

Growing Green Cities

2022 is het jaar van de Floriade in Almere. De Floriade heeft voor het thema Growing Green Cities gekozen. Wij willen de verbinding aangaan door Alphen aan den Rijn als 'living Lab' te presenteren om de wereld te laten zien dat een transitie naar een groene en gezonde stedelijke omgeving door samenwerking met alle belanghebbenden economisch haalbaar en in korte tijd te realiseren is.

Het Stadshart nu...

...en zoals het er straks kan uitzien

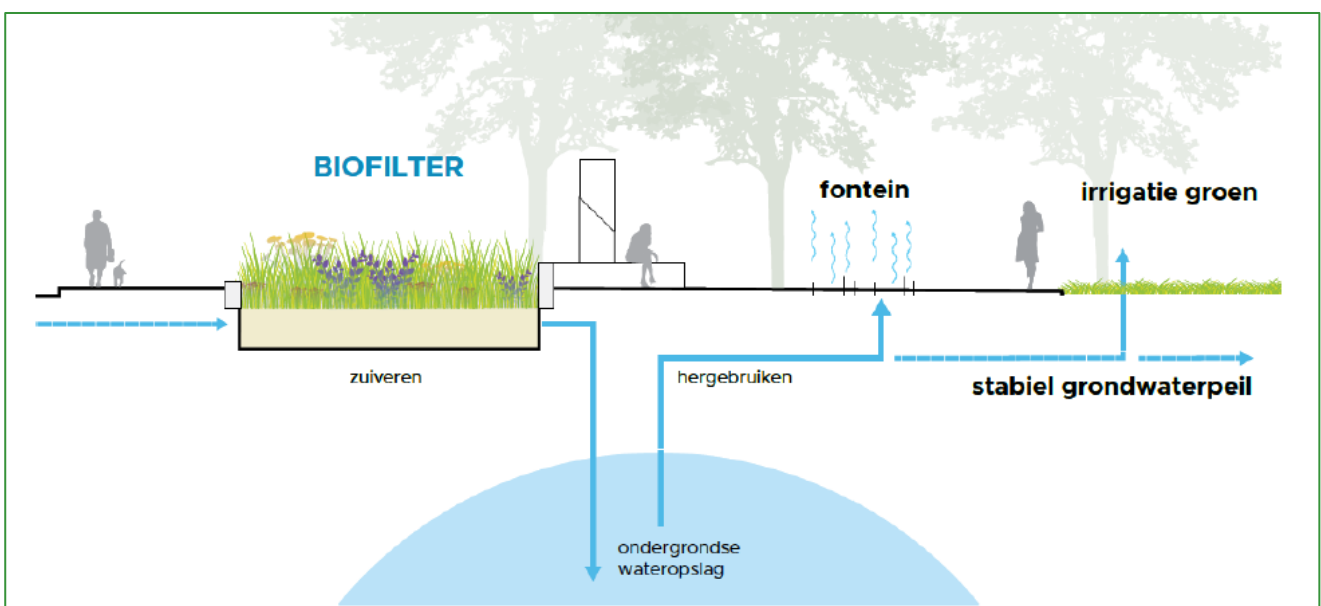

C. Waterbeheer

Hoe zetten we groen en blauw in om de overlast bij extreme regenval, droogte en hitte te verminderen, en tegelijkertijd de aantrekkingskracht van de stad te versterken?

Door klimaatverandering krijgen we vaker te maken met extreme regenval, hitte en droogte. Dit raakt de veiligheid en gezondheid van inwoners. Bovendien kan dit zowel voor de gemeente, als voor ondernemers en burgers tot flinke schade leiden. Niet alleen aan eigendommen (paalrot), maar ook aan het ecosysteem.

Met het afvoeren en opslaan van water in de bodem, in bekkens, vijvers en groene daken, verkleint het risico op schade aan gebouwen en infrastructuur, en is er altijd voldoende water voor bomen en planten. Die zorgen weer voor koeling, waardoor het aangenamer is in de winkelstraten en andere delen van het Stadshart.

Uit nota 'Pilot Ondergrondse waterberging vitaal stadshart':

"Stresstesten van het centrum van Alphen aan den Rijn op het gebied van wateroverlast en hitte onderbouwen de noodzaak om maatregelen te treffen tegen wateroverlast die verder gaan dan 'steen eruit, plant erin'.

Verdergaande vergroening, zoals groene daken, groene wanden en groene pleinen, levert in tijden van hevige regen een flinke bijdrage aan het tijdelijk bufferen van het water, zodat het niet direct afstroomt naar het riool. Bovendien biedt dit isolatie in de winter en verkoeling in de zomer en gaat het luchtverontreiniging tegen. Bomen en planten hebben echter juist in de zomer meer kwalitatief goed water nodig en dat wordt door de langere perioden van droogte steeds schaarser.

De uitdaging is om het 'schone' regenwater op te vangen, te bufferen en te bergen op het moment dat dit in grote hoeveelheden beschikbaar is en te hergebruiken op het moment dat er een tekort is. Groene daken en pleinen spelen een belangrijke rol in de opvang en buffering van regenwater, echter bovengronds is er geen ruimte beschikbaar voor grootschalige waterberging. Een ondergrondse waterberging kan hierin uitkomst bieden."

D. Slimme en schone stadslogistiek

Hoe vernieuwen en verschoneren we de stadslogistiek, zodat bereikbaarheid, verkeersveiligheid en luchtkwaliteit verbeteren en de CO₂-uitstoot sterk wordt gereduceerd?

Stadslogistiek is cruciaal voor de economische vitaliteit en de aantrekkelijkheid van steden. Efficiënte stadslogistiek zorgt ervoor dat winkels op tijd hun nieuwste collectie binnen hebben, afval wordt opgehaald, restaurants hun gasten kunnen bedienen, internetbestellingen tijdig worden afgeleverd en een verbouwing probleemloos verloopt. Door o.a. groei van het aantal inwoners in steden en de toename van Internetbestellingen, zien we in vrijwel alle Nederlandse steden steeds meer vrachtwagens en bestelauto's. Niets doen leidt tot meer uitstoot van schadelijke stoffen (fijnstof, stikstof, CO₂) en kan ten koste gaan van de gezondheid, de leefbaarheid, de bereikbaarheid en de veiligheid in steden.

Om het Stadshart efficiënt te bevoorraden en emissievrij te maken wordt geïnvesteerd in slimme logistieke concepten en schone voertuigen. Door samen te werken, vervoersmiddelen te delen, logistieke (bouw)hubs te gebruiken en bevoorrading en retourlogistiek te combineren, vermindert het aantal vervoersbewegingen. Met minder voertuigen in de stad en meer voorraden bij logistieke hubs ontstaat ruimte op straat voor bijvoorbeeld vergroening en ruimte in/boven winkels, die anders in te zetten is. De bevoorrading van het Stadshart wordt emissieloos met elektrische voertuigen: busjes, fietskoeriers, boten; waar mogelijk gecombineerd met retourlogistiek. Ook wordt (groen)afval emissieloos opgehaald en lokaal hergebruikt.

E. Energietransitie

Hoe verminderen we het energieverbruik en wekken we meer duurzame energie op, zodat de CO₂-uitstoot sterk gereduceerd wordt?

Om extreme klimaatverandering te voorkomen, moeten we er met elkaar voor zorgen dat de gemiddelde temperatuurstijging op aarde onder de 2°C blijft, en bij voorkeur onder de 1,5°C. Daarvoor is het nodig dat iedereen klimaatneutraal wordt. Dit houdt in dat bedrijven en inwoners geen CO₂ (of andere stoffen die tot opwarming van de aarde leiden) meer uitstoten.

Het Nederlandse klimaatakkoord heeft als doel dat we in 2030 de CO₂-uitstoot met 49% verminderen vergeleken met 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn.

Om dat te bereiken, gaan we besparen op ons energiegebruik door

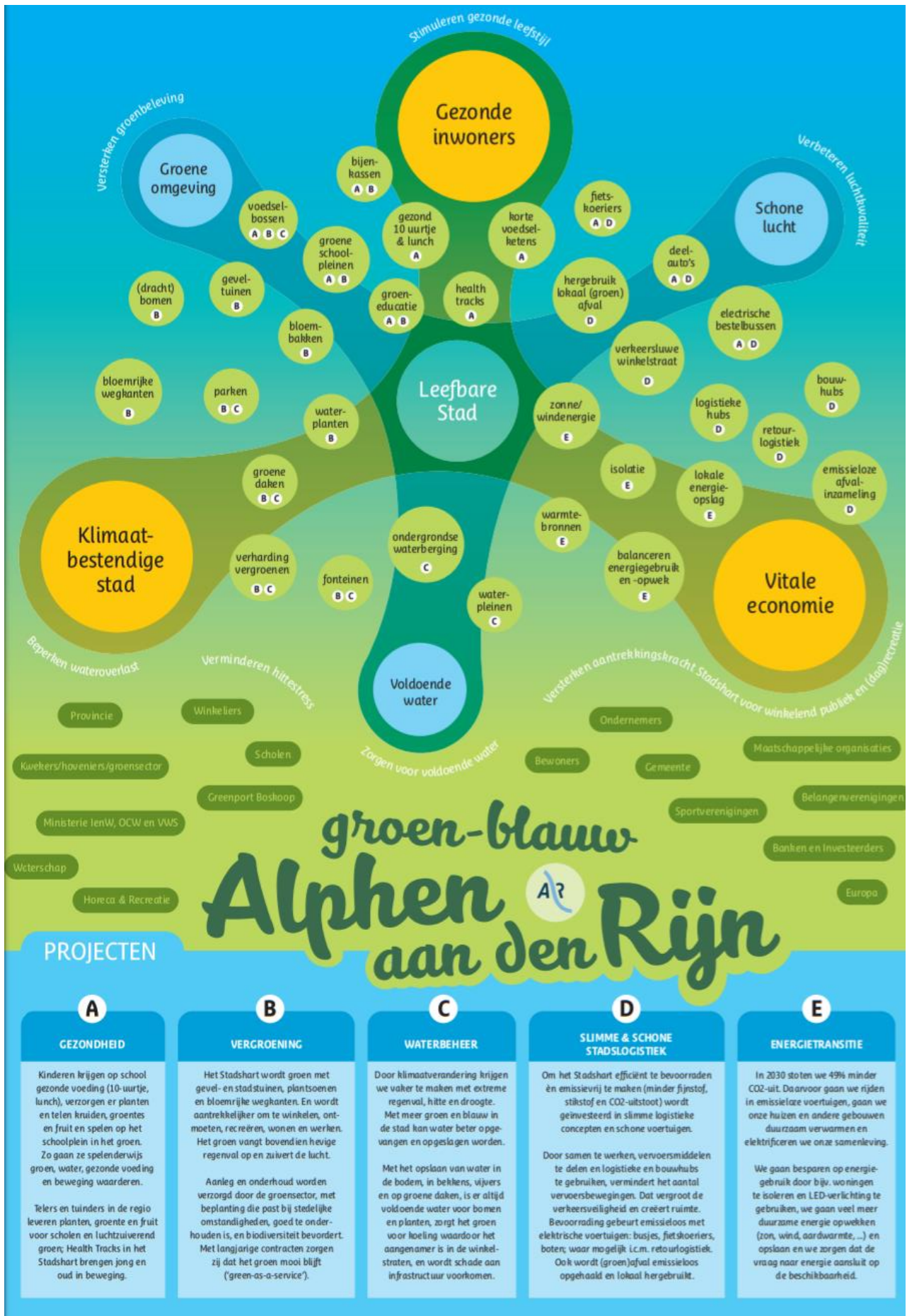
bijvoorbeeld woningen te isoleren en LED-verlichting te gebruiken, we pakken vaker de fiets en rijden in emissieloze voertuigen, en we gaan veel meer duurzame energie (zon, wind, aardwarmte, etc.) opwekken, gebruiken en – indien nodig – tijdelijk opslaan. Zo zorgen we dat de vraag naar energie aansluit op de beschikbaarheid.

TOT SLOT

Groen en blauw kleuren ons Stadshart

Het programma Groen-Blauw is even ambitieus als realistisch. Het biedt serieuze kansen om onze stad op een duurzame manier te profileren, met brede maatschappelijke en economische effecten. De vijf thema's zijn onderling met elkaar verbonden, waardoor de positieve effecten over en weer versterkt en vergroot worden. De kracht van dit programma zit 'm in die samenhang; door te investeren in water en groen verzilveren wij de blauw-groene waarden die de natuur ons biedt en bouwen wij aan een vitale stad die ook voor de volgende generaties aantrekkelijk zal zijn.

Colofon

Datum:

5 juni 2020

Versie:

1.0

Opdrachtgever:

Gemeente Alphen aan den Rijn

Opgesteld door:

Ron Kervezee (programmaleider Groen-Blauw Stadshart Alphen aan den Rijn)

Margreet Boer (adviseur/projectleider Groen-Blauw Stadshart- gemeente Alphen aan den Rijn)

Heidi van Woudenberg (duurzaam ondernemer, GreenSteps Duurzame Innovatie)

In samenwerking met leden van de Werkgroep Groen-Blauw Stadshart:

Kees van Keeken (VOC, voorzitter)

Kim Rimmelzwaan (CVCA)

Bert Griffioen en Arie Jan Broere (Greenport)

Johan Remijn (Hoogheemraadschap van Rijnland)

Han Hendrickx (PReT)

Debby Leenen, programmamanager Stadshart

Rosa van Werven (NL Greenlabel)